

ŞEHİRLERİMİZİN GELİŞME PROBLEMLERİ

ERNST REUTER

Siyasal Bilgiler Okulu Şehircilik Profesörü

Harbin bir neticesi olarak bütün memleketlerde şehir yapıcılığı problemleri şimdiye kadar olduğundan daha büyük bir ilgi ile ele alınacaktır. Avrupanın büyük şehirlerinde yapılan geniş ölçüde tahribat yeni plânları yapmak ve şehir yapıcılığının esas hedefleri üzerine düşünmek mecburiyetini yaratmıştır. Meselâ İngiltere'de sırf harpten sonra yeniden kurulacak şehirler işiyle meşgul olmak üzere hususi bir nazırlık kurulmuştur. İngiltere'de geleneğe fazla bağlılık icabı olarak devletin münferit şehir idarelerine karışmasına karşı ne kadar az temayül mevcut olduğu düşünülecek olursa, bu memleketin de eskimiş metoddan ayrılarak plânlı bir şekilde şehirler kurmak işine ne kadar önem verdiği kolayca anlaşılır. Almanya ise plânlı şehir yapıcılığında çoktandır diğer memleketlerin ilerisinde yürümektedir. Almanya'nın blok halinde büyük apartmanlarla 19 uncu asrın şehir yapıcılığında fena bir üslûp göstermesine rağmen mahallî idarelerinin gelişmesi ve yeni fikirlerin kök salabilmesi sayesinde bütün Avrupa, Almanya'dan çok hayırlı örnekler almıştır. Mutedil iktisadî bünyesi dolayısıyla biraz muhafazakâr ve yeni fikirlere ancak tedrici bir surette intibak edebilen İsviçre gibi bir memlekette bile bugün, az zaman evvel Zürih'te toplanan şehir yapıcılığı kongresinde açıklandığı gibi, harp sonrası şehir yapıcılığı meseleleri hararetle görüşülmektedir.

Bu harekete müessir olan âmil yalnız harbin yaptığı tahribat değildir. Aynıyle birinci dünya harbinde olduğu gibi bu harpte de seneden seneye artan mesken buhranının sebebi, bütün sivil inşaatın tatil edilmesi ve mesken inşasına yarayacak malzeme ile insan kuvvetinin başka maksatlara tahsis edilmesidir. Meselâ halâ inşaat yapılması mümkün olan İsviçre gibi bir memleketin şehirlerinde bile istatistikler, boş mesken nisbetlerinin süratle düştüğünü göstermektedir. Normal zamanlar bu nisbet % 3 iken şimdi % 0,5 e düşmüş bulunmaktadır ve gittikçe de düşmektedir. Küçük ve orta şehirlerde bu nisbet fiilen sıfırdır. Şu halde tamamiyle ve kısmen tahrip edilmiş şehirlerin harpten sonra yeniden kurulması için bir de senelerdenberi devam eden bu inşaat tatilinin meydana getirdiği boşluğu telâfi etmek zarureti hasıl olacaktır. Böyle bir çalışma makinası kuruluncaya kadar muayyen bir intikal devresine de lüzum olduğu göz önünde tutulacak olursa, yıkılan şehirlerin yerine yenisini yapma işinin yanında sırf bu telâfi için en aşağı on senelik bir inşaat devresi lâzım olacaktır.

Daha bugünden bazı memleketlerin resimli mecmualarında hususî önemi haiz şehir kısımlarının ilk kroki ve plânlarına rastlamaktayız. Meselâ İngiliz mecmualarında Londranın müstakbel imarına ait plânların resimleri neşredilmektedir. Bunlarda 1666 senesindeki büyük Londra yangınından sonra meşhur İngiliz mimarı Wren'in yaptığı tarihi plâna uygun olarak St. Paul katedrali etrafının açılması, Thames nehri boyunca büyük bir sahil yolu yapılması ve daha bazı göze çarpar teklifler ortaya atılmaktadır. Bilhassa böyle mimarlar tarafından çizilen güzel resimlerin tesiri altında efkârı umumiyenin büyük bir kısmı yanlış olarak şehir yapıcılığı problemlerini hususî surette bu işle meşgul olan mimar, mühendis ve komünal idare adamlarına mahsus bir nevi mahrem ilim addetmeğe meyletmektedir. Geniş ölçüde yayılmış olan bu zihniyet, şehir yapıcılığında sadece teknik işlerin bahis mevzuu olmadığını unutmaktadır. Her ne kadar şehir yapıcılığına ait yeni fikirlerin gelişmesinde, mimarların şüphesiz büyük bir hissesi varsada bu modern fikirler ilk defa olarak katiyen mimarlar tarafından ortaya atılmış değildir. Modern zihniyetin ilk mümessilleri ileriye görebilen sosyal reformcular, idare adamları ve mütehasıs geçinenlerin bidayette istihza makamında "utopist", adını verdikleri kimseler olmuştur. Bunlardan meselâ "Garden Cities of Tomorrow", muharriri Ebenezer Howard basit bir banka memuru idi. Fakat eseri şehir plânları ve inşaatında yeni ve inkılâpçı fikirleri ihtiva eden eserlerin başında gelmektedir.

Modern şehir yapıcılığı problemlerinde yalnız teknik meseleler değil, fakat daha ziyade sosyal ve iktisadî problemler aksetmektedir. Yeni teknik ve iktisadî gelişmenin revolusyoner neticelerine hâkim olmak, onu kendi iradesine tabi kılmak hususunda insanın gösterdiği aciz dolayısıyla insanlık iki büyük cihan yangınına sürüklenmiştir. Ümit edilebilir ki bu harplerin neticesinde her türlü hususî menfaatlerin mümanaatına rağmen çoktanberi ileriye gören kimseler tarafından özlendiği gibi, şehirlerin daha sıhhi ve sağlam esas üzerine kurulması umumiyetle bir mecburiyet olarak kabul edilecektir. Yine harbin bir neticesi olarak fevkalâde kudretlenen teknik, sırf fikrî davalara nazaran harp sonu teknik meselelerinin hallini çok kolaylaştıracak ve böyle bir gelişmeye yardım edecektir. Yeni şehir yapıcılığı problemlerinin sağlam ve esaslı bir surette halli, ruhî muvazenenin tekrar kurulmasına geniş ölçüde müessir olacaktır. Aynı şekilde şehir yapıcılığında işlenen günahlar, tahrip edici menfi âmilleri desteklemiş ve bazı memleketlerin tahakkuk etmesi pek âlâ mümkün olan organik gelişmesine mani olmuştur.

Şehir yapıcılığı meselelerinde önümüze çıkan en büyük güçlükler, çok muhtelif noktai nazarların burada birleşmesinden ileri gelmektedir. Teknik, sıhhi, iktisadî, idarî noktai nazarlar ve hukuk meseleleri - hattâ hukukun temel mefhumları -, devlet dahilinde ve hattâ devletler ara-

sında üzerinde çok münakaşa edilen ve muhtelif fikirler yürütülen içtimaf ve sosyal münasebetlerimizin ne şekilde konulması icabettiği meselesile karışmaktadır. En nihayet şu cihet de unutulmamak lâzımdır ki teknik, iktisadî ve sosyal bakımlardan mükemmel bir surette tanzim edilmiş ve hiç bir dâvası kalmamış bir şehrin vücuda getirilmiş olduğunu farzetsek bile burada bütün teferruatına kadar kendini hissettirecek bir sanat bulunmazsa yine tatmin edici bir hal sureti bulunmuş olmaz. Güzellik dahi insan hayatının en esaslı elemanlarından-
dır. Bazı ileriye görmiyen kimseler kıymetini ne kadar aşağı görürlerse görsünler güzellik olmazsa insan, aynen başka esaslı hayat unsurlarından mahrum olunca vaki olduğu gibi, mahvolur.

Bütün kültür hayatının mihrak noktasını teşkil eden şehirlerimizin doğru bir tarzda meydana getirilmesi dâvasının, bütün insan münasebetlerinin gelişmesi ve bir milletin hakiki iş görme kudreti için ne dereceye kadar mühim olduğu, bu işlerin âme ve hususî hayat ile ne kadar sıkıdan sıkıya bağlı olduğu, amme ve hususî hayat üzerine ne dereceye kadar müessir olduğu pek az kimseler tarafından hakkiyle bilinmektedir. Daha ziyade kolay olduğu için bütün noksanlarına ve zararlarına rağmen şimdiye kadar mevcut olanları kabul edivermek temayülü hakimdir. Fakat bu her zaman zahmete katlanmak istememekten veya iyi niyet sahibi olmamaktan ileri gelen bir şey olmuyor. Çok kere başka bir şekil bulmak ve bunun neticelerini tasavvur edebilmekte gösterilen acizden ileri gelmektedir. Bunun yerine ileriye gören kimselerin fikirleri, çok müsait karşılanması halinde, uzak bir gelecek için iyi sayılmakta, lâkin bugünkü hayat için elverişsiz addolunmaktadır. Hattâ bilim muhitlerinde bile bu meselelerin birbirleriyle münasebetleri hakkında ne kadar az bir anlayış gösterildiğini ve bu alanda umumî olarak ne kadar büyük bir vuzuhsuzluk hâkim olduğunu, muasır sosyal, sosyalist veya millî iktisadiyat edebiyatını dikkatle okuyanlar kolayca görebilirler. Bununla beraber ilmi objektiviteyi muhafaza etmek hususunda ne kadar sıkı davranılırsa davranılsın, bütün şehir yapıcılığı problemlerinin dinamik karakteri karşısında meseleleri müta-
lea ederken sübjektiviteyi tamamiyle bir tarafa bırakmak hiç bir zaman mümkün değildir. Nasıl ki sosyal siyasete ait bir meselenin tasvirinde muharrir, mensup olduğu sosyal mezhebe göre meseleyi izah ve halletmeğe çalışırsa şehir yapıcılığı meselelerinde de şahsiyet büsbütün tarafsız kalamaz.

Şu halde hali hazırda nerede bulunduğumuzu ve gelişmenin bizi muhtemel olarak nereye götüreceğini araştırmak çok yerinde olacaktır. Böyle bir araştırma yaparken tamamiyle tarihe ait bir takım noktaları nazarı itibare almamak mümkün değildir. Aynı zamanda sırf teknik cihetlere temas etmek zarureti de vardır. Fakat bu araştırma, birinci derecede cemiyet ve sosyal gerçekler, gelecekteki imkânlar ve ihtiyaçlara dayanmak zorundadır. Ancak böyle

bir bakış noktasından şehirlerimizin istikbalde gösterebileceği şekil hakkında açık bir görüş elde edilebilir.

II

Şehirlerdeki iskân şekillerinin esas prensipleri üzerinde yeni yeni düşünmeğe mecbur kalışımızın, geçmişin büyük şehir yapıcılarının tecrübelerine ve bize bırakmış oldukları hazinelere dönmekle iktifa edemeyişimizin sebebi, on dokuzuncu asrın bir tufan seli gibi şehirlerimizi kaplıyan organik olmaktan uzak ve gayri tabii gelişmesidir. Bu yüzyılda görülen işleri çok kere yapıldığı gibi büsbütün küçümsemeğe katiyen taraftar olmayan bir kimse bile şehirlerimizin gelişmesi bakımından aynı asrın pek az istinalarla en kıymetli kültür temellerimizi tahrip etmeğe yol açtığını itiraf etmek zorundadır.

Halbuki bu endüstriyel inkilâp devrinin hususi ihtiyaçlarını göz önünde tutarak şehirlerimizin zarurî gelişmesine makul bir şekil vermeği öğretecek kadar geçmişten kalma örnekler yok değildir. Romalılar gibi büyük şehir yapıcılarının yaratmış oldukları Castrum-şehir tipi, yüzyıllarca hayatîyetini, kullanışlılığını ve estetik istidadını muhafaza edebilmiştir. Bu şekilde kurulmuş olan sayısız şehirler, bizzat sonradan gelişerek tabii çerçevelerini aşmak mecburiyetinde kaldıkları yerler de dahi hiç olmazsa merkezlerinde Roma şehir yapıcılığı düşünce ve karakterini bozmuşlardır. İngiltere, Fransa, İtalya ve Almanya'da, hasılı bu büyük devrenin medenileştirme tesirinin görüldüğü her yerde, bugün de Roma devrinden kalma en önemli şehirlerimizde bu eski şehirçilik üstatlarının hüviyetlerini okumaktayız. Şemanın daima aynı kalmış olmasına rağmen hiç bir zaman can sıkıcı ve yeknesak bir şekil meydana gelmemiştir. Karşımıza çıkan bütün tenevvüleri içinde bu şehirlerin hayat ve intibak kabiliyeti daima kıymetini göstermiştir.

Tamamiyle başka bir şekilde bina edilip bazıları tarafından Roma şehirlerinin plânlılığına karşılık olmak üzere "organik büyümüş şehir," diye vasıflandırılan Ortaçağ şehirleri, estetik zevk mahsulü olarak yapılan meydan ve caddeleri, hususî binalarla büyük umumî anıtlar arasındaki eşsiz ahengiyle bugün hayranlığımızı mucip olmaktadır. Bizzat heybetli belediye sarayları, yüzyıllar geçtiği halde bugünde zamanının hayatını âksettirmeğe kadir bir devrin canlı âbideleridir.

Fakat "organik büyümüş şehir," ler yanında daha o zamanda yeni şehirler kurulmağa başlanıyor. Bunların çoğu sömürge merkezleri olup muayyen bir plâna göre çok kısa bir zamanda meydana getirilmiştir. Her ne kadar bu şehirlerin mimarlarını ancak nadir olarak tanıyorsakta o zamanki insanların yalnız devrin ihtiyaçlarını gözönünde tutarak değil aynı zamanda yüzyıllarca sonraki inkişafı da dikkate alarak şehirlere şekil vermesini bildiklerini anlıyoruz. Bugün dahi biz, fazla nüfus artımı

dolayısıyla mecbur kalmasak, bu şehirlerin plânlarında hiç bir değişiklik yapmak lüzumunu duymayız. Orta çağdan sonra prensler hâkimiyetinin başladığı ve mutlak devletlerin teşekkül ettiği zamanlarda da büyük ve hayret verici şehirler plânlarına rastlamaktayız. Şehir yapıcılığı alanında çok verimli olan XVI. XVII. ve XVIII. inci asırlarda olduğu kadar hiç bir zaman "ideal şehir,, meseleleri üzerinde düşünülmemiştir. Meydana getirilecek bu ideal şehrin büyük veya küçük olması hiç bir suretle bu mesele üzerinde daha çok veya daha az meşgul olmağa sebep teşkil etmemiştir. Küçük bir şehirde de teşkilât ve estetik sahalarında başarılacak işler tecelli edebilir. Weser nehri üzerinde şehir kurulan bir prensin arzusuna göre kurulmuş Karlshafen gibi küçük bir şehir bile, bina ettiren prensin arzusuna uygun olarak, bütün bunları çok bariz bir şekilde bize ispat etmektedir.

Gerçekten bizi düşünmeğe sevketmeğe kâfi gelecek miktarda geçmişten kalma örnekler mevcuttur. Bunlar gerçekleştirilmiş şehir plânları olmasa bile, Wrens'in Londra şehri plânı veya Magdeburg Belediye reisi Otto von Guericke'nın 1631 yangınından sonraki Magdeburg şehri plânı gibi tatbik mevkiine konmamış şehir plânları olabilir. Eğer ileriye gören bu adamların plânları tatbik edilmiş olsaydı bu gün Londra ve Magdeburg şehirleri ne kadar mesut olurlardı.

Fakat tufan seli çok âni geldi. Çabuk büyüyen bütün Avrupa şehirlerinin nüfus artımı aynı mikyasla bir diyağramda gösterilecek olursa istisnasız her tarafta aynı manzara karşısında kalınır. Makina inkilâbı ile beraber, evvelâ İngiltere'de, Almanya ve diğer memleketlerde biraz daha sonra, Fransa'da endüstrileşmenin zayıf olması dolayısıyla biraz daha hafif olmak üzere, her tarafta münhanilerin muayyen bir zamandan itibaren dikleşerek yükseldiği göze çarpar. Ancak son yüzyılın başlangıcı ile birlikte hiç olmazsa haddinden fazla nüfusun biriktiği şehrin merkezinde münhani bir az düşmeğe başlar; insanların varoşlara doğru kaçışları da şehir merkezinin havasız ve ışsız hücrelerinde mahvolmaktan kurtulmak gibi gayet doğru bir fikri benimsemiş olduklarını gösterir.

Şehirlerimizin bu revolusyoner büyüme devrinde insanlar, makine ve fabrikanın büyük bir terakki demek olduğu vehmine uğramışlardır. Birbiri arkasından bacalar şehri sarmakta ve büyük, dar, gayri sıhhi apartmanlar (Mietskasernen) üst üste yükselmektedir. Ne devlet ve ne de şehir idaresinin iktisadî gelişmeye mani olmaması lâzım geldiği nazariyesine tamamiyle uygun olarak şehirlerin en kıymetli arsaları israf edilmektedir. Daima daha sık olarak insanlar birbirine sokulmaktadırlar. Bu çılgınca inkişafın en yüksek mertebesini teşkil eden Berlin-Ackerstrasse'deki "Meiers Hof,, de tek bir arsa üzerinde birbirinden nihayet yalnız avlularla ayrılmış yedi bina içinde binden fazla insan yaşamaktadır. Şehrin sıklığı feci şekiller alıyor. İç kısımlarda hektar başına bin nüfus

artık nadir görülür olaylardan değildir. Bu avlu ve arka avlularda tek bir ağaç, tek bir çalı yoktur. Çocuklar oyun sahası olarak yalnız arka avlu ve çöp fiçilerinden başka bir şey tanımıyorlar, evler artık güneş yüzü görmüyor, asker oluncaya kadar insanlar kedi ve köpekten başka bir hayvan tanımıyorlar, tek bir çiçek koklamıyorlar. Eğer her şeyi önüne katıp süren kapitalizmin bu erken inkişafı, ölçü ve şekil gözetmeksizin, sosyal şartları hiç nazarı itibare almadan Newyork ve Shicago şehirlerinin sefalet mahallelerinde, Alman şehirlerinin "Mietskaserne,, lerinde, İngiliz'lerin "Slums,, larında bu kadar feci şekiller göstermeseydi, Karl Marx'ın tek taraflı dünya görüşü hiç bir zaman mümkün olmazdı. Bu şehirlerde mahalleler yan yana diziliyor. Daima tek bir şema ile ev üstüne ev, cadde üstüne cadde sıralanıyor ve müttehit-şehir fikri, insanların birbirleriyle organik münasebetleri, ve bir şehrin cemiyet için işlevi anlayışı tamamiyle kayboluyor. Arsa ticareti zihniyeti, (Amerika'da real estate man) şehrin hakiki bânisi halini alıyor. Arsa spekülasyoncusu azamî gelir çıkarabilmek için köşe ve bina bloklarını keyfine göre parçalıyor ve buna "iktisadî zaruretler,, adı veriliyor. Böylece arsa kıymetleri ile itibarî millî servet yükseliyor, lâkin diğer yandan millete mensup ferdlerin meskenleri daima daha sefil, bütün sıhhi ve içtimai esaslardan mahrum bir şekil alıyor. Fakat üniversitelerde ilmî yazılarla bize öğretiliyor ki arsa ve inşaatın bu şekilde inkişafı tabii ve iktisadî bakımdan tamamiyle doğrudur; bir arsa spekülasyonundan bahsetmek ekonomik görüşle bir çılgınlıktır; bu elverişli gelişmeye devletin veya şehir idarelerinin mani olması, doğrudan doğruya iktisadî gelişmenin önüne geçmek demek olur. Hattâ Max Weber gibi bir adam bile arsa spekülasyonunun ekonomik işlevini -muhakkak ki fena niyetle değil- doğru bir hareket olarak müdafaa etmektedir.

Belki de en feci neticeler doğuran şey trenlerin gelişmesi olmuştur. Dışardan gelen trenler şehirlerin içinden geçer, şehirler dahilindeki en önemli münâkale münasebetlerini insafsızca bozar, eski güzel plânları merhametsizce parçalar ve bu yüzden husule gelen büyük zararları hiç kimse idrak edemez. Bu arada duman savuran bacaların gölgesi altında ışısız ve havasız bir nesil yetişiyor ve bu nesil insan hayatının mânasını kavramaktan âcizdir. Bundan dolayı da kolayca isyan çıkartmaya hazır bir vaziyettedir. Bu taktirde şehir idaresi geniş caddeler açmağa karar veriyorsa çok kere bu, şursuzca hareket eden kütle isyanlarını bastırmayı kolaylaştırmağa yaradığı için yapıyor.

Böylece şehirler nihayetsiz ve şekilsiz büyümektedir. Trenle bu şehirlerin içine doğru seyahat eden bir kimse bu şursuz insan meskenlerinin avlu ve arka avlularını, çok defa bir kere daha tren yolu tarafından parçalanmış olduğu halde, bu günde bütün açıklığıyla görebilir. Düşünen bir insan, baş döndürücü şekilde çabuk terakki devrinin insana mahsus bütün kıymetlerin mahvolmasına nasıl müsaade ettiğine hiç bir zaman akıl erdiremeyecektir.

III

Şehirlerin şekil bakımından böyle soysuzlaşmasının, bu plânsız ve gayesiz inkişafın zamanında farkına varılmayıp tenkit edilmediğini veyahut bunun önüne geçmek, hiç olmazsa tahammülü kabil hudutlar içine sokmak gayretlerinin yapılmamış olduğunu iddia edemeyiz. Hakikatte esas engeli, yeni teknik ve yeni kapitalist iktisat sisteminin infilâk edercesine kuvveti neticesinde vukua gelen endüstri gelişmesinde görülen her türlü tahminler üstündeki sürat ve ânilik teşkil etmektedir. Tabii olarak inkâr edilemez ki siyasi kısa görüşlülük ve umumî menfaati şahsî menfaatlerden sonraya bırakmak temayülü (birinci derecede arsalarından pervasızca istifade etmek hususunda) bunda önemli bir rol oynamıştır. Buna ilâve olarak XIX uncu yüzyılda "muazzam,, ve "devasa,, gibi kelimelerle ifade edilen tarza fazla düşkünlüğü zikretmek lâzımdır. Her ne bahasına olursa olsun "büyük,, e gösterilen bu iptilâ, bu tapış, görüldüğüne göre Milletler arası bir hastalıktır. Hemen bütün Amerika şehirlerinde daima faydalı fakat her zaman güzel olmıyan birçok umumî binaların "The biggest of the World,, (= Dünyada en büyüğü) diye bana nasıl tavsiye edildiğini hiç unutmam.

Bununla beraber içtimaî vicdan sahibi memleketler daha erkenden bu gelişmeye karşı koymağa başlamışlardır. XIX uncu yüzyılın sonlarındanberi şehirlerin yine eskisi gibi plânlaştırılması zarureti, şehirlerin sadece ağır endüstri ve seri halinde imalât yerleri olmayıp halkın her bakımdan umumî refahını temin edecek yerler olması lâzımgeldiği gittikçe artan bir derecede idrâk edilmektedir. Bu görüş en iyi komünal idareye sahip bulunan Almanya ile İngiltere'de kendini bariz bir şekilde göstermektedir. Gerçekten birinci cihan harbinden sonra çok makul ve ümit verici şehir plânlarının tatbik edildiğini görüyoruz. Bunlara göre kurulan şehir semtleri tamamiyle yeni noktai nazarlara dayanmakta ve istikbal için yeni yollar göstermektedir. Berlin'de, Frankfurt' a.M. de, Viyana'da Amsterdam, Londra ve Prag'da bozulmuş eski merkezlerin uzağında yeni şehir semtleri meydana gelmiştir; buralarda yeni ve sihhî bir yaşayış tarzı kendini göstermektedir. İçinde bulunduğumuz harp, çoktanberi yavaş yavaş başlamış olan bu gelişmeyi kısa bir zaman için durdurabilir. Fakat bu harpten sonra edinilecek tecrübeler bütün kültür milletlerinin müşterek malı olacağından, sosyal görüş ve mesuliyet esasları üzerine kurulacak yeni şehirlerin, iptidaî sosyal kavrayışlı kapitalizim devrinin şehirlerine nisbetle çok daha başka bir surette her türlü tenkide karşı durabileceğinden emin olabiliriz.

Vakia yeni şehir yapıcılığının en esaslı temellerinden biri, her yer, her memleket ve çok kere tamamen başka başka şartlar arzeden memleketler için daima aynı kalan bir şemanın mevcut olmayacağıdır. Eski ve tamamiyle ısmarlama, masa üzerinde çizilen şematik şehir plâncılığı-

nın büsbütün tersine olarak şimdiki terakki, bütün mahallî ve millî hususiyetleri etraflı ve derin bir surette etüd etmeği icabettirmektedir. Fakat buna rağmen istikbal hakkında şimdiden verebileceğimiz hüküm çerçevesi içinde olsa da umumî olarak her yerde tatbik edilmesi lâzım gelen bazı kaideler yok değildir. Bu kaideler, zamanımızın teknik ve sosyal ihtiyaçlarına dayanmaktadır ve hiç olmazsa teknikleşmeye ve endüstrileşmeğe doğru yürüyen bir memlekette cari olması lâzımdır.

Evvel emirde şehirlerin plânsız kurulamayacağı ve genişlemeyeceği kaidesi gelir. Fakat plân kelimesini bir defaya mahsus bir hadise mânâsında olarak değil, daimî bir hareket anlamında kabul etmek şarttır. Burada esas olan şey, yalnız elde mevcut arsalardan mümkün olduğu kadar fazla istifade temin etmek değil, fakat her inşaatın ipso facto umumî menfaatla ilgili olduğu ve her binaya ancak umumî plân çerçevesi içinde müsaade edilebileceği telâkkisidir. Bunun neticesi olarak eski telâkkiye nazaran bütün kıymetler alt üst olmaktadır. Eskiden arsanın hakkına riayet etmek başta geleceği halde şimdi bunun hakkına riayet etmek en sonda gelmektedir. Topraktan istifade edilmek imkânlarını, yani verim derecesini tayin eden şey ancak plândır. Bugünkü hukukî telâkkilerimiz bu yeni zaruret ve telâkkilere henüz tamamiyle uydurulmuş değildir. Bu, istimlak hukukunun ve hususiyle tazminat miktarının tesbitindeki güçlükleri her memlekette göstermektedir. Şehirlerin sahip buldukları arsaları satmak suretiyle ekonomik inkişafa yardım etmeleri, XIX uncu yüzyılın ekonomik doktrininde umumiyetle kabul edilmiş bir prensip idi isede şimdi tamamiyle âksine olarak şehirlerin gelecekteki gelişmeleri için arsa bakımından techiz edilmiş olmaları lâzımgeldiği ve sadece hukukî selâhiyetin kâfi gelmediği her tarafta müttehiden kabul edilmiş bir prensiptir. Sosyal fikirlerin kendi iktisadî siyasetlerine hiç bir suretle müessir olmasına müsaade etmek istemiyen memleketlerde bu hususta bir istisna teşkil etmemektedir. Züriç şehri inşaat bürosu şefinin son zamanlarda neşrettiği bir raporda, son senelerde arsa satınalmak için şehrin her yıl bir milyon frank, hattâ bir defa on milyon frank sarfetmiş olduğunu okuyoruz. Şehre ait arsa miktarı 3611 hektar olup 8645 hektardan ibaret olan umumî şehir sahasının % 42 sini teşkil etmektedir. (Belediyenin bundan başka şehir hudutları dışında da başka arsaları vardır). Şehir sahasının % 25 i, belediyenin tedricî olarak kendine malettiği ormanla örtülüdür. Züriç'den başka istediğimiz kadar misâller vermek mümkündür. Şehrin malı olan arsalar, plânları gerçekleştirmekte karşılanan güçlükleri kolaylaştırmalıdır; çünkü sadece yasak ve tehdit vasıtalarından ise şehrin böyle arsaları emre amade buldurması sayesinde plânın gayesine ulaşması çok daha kolay mümkün olur. Esas olarak arsanın istifade şeklini, eskiden yapıldığı gibi bundan mümkün olduğu kadar fazla gelir çıkarmak prensibi değil, bilâkis doğrudan doğruya plân tayin etmelidir.

Plân yapılırken umumî ve hususî iktisadî hayatın bütün ihtimal ve imkânları gözönünde tutulmak lâzımgeldiğinden bu iş, basit ve mihanikî bir tarzda eskiden bir mimara havale edildiği gibi, sadece bir parsellemek işi olmaktan çoktan çıkmıştır. Plân yapma işi bugün şehrin iktisadî hayatı, halde ve istikbaldeki ihtimalleri ile ilgili bütün mutaları ve malûmatı toplamağı icabettirmektedir. Aynı suretle iyi ve muassal bir istatistiğın elde bulunması iktisadî hayatın tezahür ettiği bütün şekillere, bunların gelecekteki teknik ve iktisadî ihtimallerine iyi vâkif ve hâkim olmak zarureti vardır.

Mücerret olarak şehir plânı yapılamaz. Daima merkezî ve mevzî plânlaştırma çalışmaları ile bağlarını muhafaza etmek mecburidir. Her şehrin tesir ve nüfuzu, çevresindeki memleketlere yayılır. Bundan dolayı bir şehrin plânı yapılırken komşu şehir ve komünlerle istişare edilir; tersine olarak da iyi belediye reisleri davet vaki olmaksızın daima komşu muhitlerin plânlaştırılmasına iştirâk ederler.

Bütün iktisadî ve istatistik malzemenin iyi mütaleasından sonra, tabii olarak mevcut vaziyet gözönünde tutularak (ki bu çok kere hiç de hoşla gitmiyecek tahditlere sebeb olur), umumî plânda arazi, münferit maksatlara göre mıntakalar halinde tertiplenir. Her yerde şu mıntakalar birbirinden ayrılır: İş mıntakaları, oturma mıntakaları, yeşil saha ve hava alma mıntakaları ve münakaleye tahsis edilecek sahalalar (şeritler).

Plân yapılırken muhtelif şehirler bahis mevzuu olacağına göre muhtelif maksatlara tahsis edilecek sahalaların birbiriyle nisbetini tayin edecek umumî kaideler koymak mümkün değildir. Böyle kaideler koymak tecrübesinde bulunmak için çok müteyakkız davranmak icabeder. Önemli olan cihet, şehrin muhtelif sahalalarını muhtelif maksatlar için ayırmak ve bunu yaparken geleceğın zaruretlerini gözönünde bulundurmadır. Şehirlerde umumiyetle kabul edildiğinden çok daha fazla nisbette ziraat sahalaları vardır (bizzat modern büyük şehirlerde şehir sahasının çok kere üçte birinden fazla nisbette). Ziraat için istifade edilen bu sahalalar ekseriya istikbaldeki iktisadî ihtiyaçlar için, yani iş mıntakaları için ihtiyat arazi olarak kabul edilebilir.

Oturma mahalleri ile iş mahalleri arasındaki mesafe yüzünde çok zaman kaybolmasına sebebiyet vermemek şartıyla iş ve oturma sahalalarının doğru ve maksada uygun bir şekilde birbirinden ayrılmasında bütün yeşil ve hava alma sahalalarının maharetle ve ahenkli olarak mevcut arazi vaziyetinden ve tabii güzellikten doğru bir surette faydalanılarak oturma mıntakalarıyla bağlanmasında, modern bir şehir plânının mükemmelliği, plânı yapanın tecrübesi ve ustalığı tecelli eder.

Tabii olarak münferit hallerde her plânın çekirdeğini teşkil eden sahalaların muhtelif maksatlara göre ayrılmasında hâkim olan noktai nazarlar birbirinden ayrılmak zorundadır. Bir liman şehri, bir devlet mer-

kezi, normal küçük bir kasaba, orta büyüklükte bir endüstri şehri ilh. bütün bunlar muhtelif tipler teşkil eder. Zarurî olarak bunlardan muhtelif problemlere başka başka derecelerde yer verilir. Bundan dolayı yapılacak her yeni plânda problemlerin önemlerine göre sıra dereceleri tesbit olunmak lâzım gelir; çünkü plân yapılırken tabii olarak bu sıraya göre hareket olunmak zarurîdir. Fakat esas olarak şu nokta tesbit olunabilir ki problemlerin bu önem sıraları hakkındaki görüşlerimiz bu gün 30-40 yıl evveline nazaran bambaşkadır. Zürih yüksek mühendis mektebi son zamanlarda bu önem sırasının evvelki ve şimdiki halini münferit bir vakıa olarak mukayese etmiştir (Bak: Neue Zürcher Zeitung, 13 Son Kânun 1943. No. 73).

Âcil ihtiyaç sırası

E s k i d e n

1. Hiç bir tahdide tabi olmaksızın araziden istifade
2. Münakale
3. Endüstri
4. Ziraat ve orman
5. Mesken
6. Arazinin manzarası

Ş i m d i

1. Arazinin manzarası
2. Mesken
3. Ziraat ve Orman
4. Endüstri
5. Münakale
6. Araziden mahdut derecede istifade

Bu münferit vakıa Zürih şehri civarının kısmî olarak plânlaştırılmasına aittir. Burada bir şehir plânının yapılmasında arazi manzarasının ilk bakışta (fakat yalnız ilk bakışta) birinci derecede gelmesi bir az garip görünmektedir. Bu bir tarafa bırakılırsa geriye kalan kıymetler sırası bu gün hemen her yerde umumî olarak kabul olunan şemayı vermektedir. İnsan meskeni probleminin en başa alınması ile yukarıdaki sıra, zamanımızın istediği sıhhi şartlara ve en kıymetli hazinemiz olan gençliğin sağlam bir surette yetişmesi lüzumuna tamamiyle uygundur. Bunun için rakam ile ifade edilebilecek ölçü, iskân ve mesken kesafetini kategorik bir tarzda hiç bir zaman hektar başına (meskenlere ait bahçeler de dahil olduğu halde) 250 nüfusu geçmiyecek bir şekilde indirmektedir¹. İdeal mesken şekli olarak umumiyetle bahçeli evler şeklini kabul ediyoruz. Bunun mümkün olmadığı yerde katî bir zaruret olmaksızın üç kattan fazla bina yapılmamalıdır. Bodrum ve çatı arası meskenlerini katiyetle reddetmelidir. Bütün meskenlerin kâfi derecede güneş görmesine her halde riayet edilmelidir. Bundan dolayı caddelere güneş vaziyetine göre müsait bir istikamet vermek lâzımdır. Aynı şekilde meskenin iyi bir tarzda havalandırılması imkânı şart-

¹ Kesafet anlamının muhtelif mânaları hakkında bak: E. Reuter, şehir plânında iktisadî kaideler, Belediyeler dergisi, sayı 64 (S. 19).

tır. Şu halde bir katta iki meskenden fazla daire yapılmamalıdır. Eskisinin tamamıyla âksine olarak plân yapılırken evler caddeye göre değil, güneş, ışık ve hava vaziyetine göre cephendirilmelidir. İskân kesafetinin kâfi derecede indirilmesi ve bu prensiplere riayet olunması, sıhhi bakımdan doğru olan bir şehir plânının ilk şartlarındandır. "Modern plân," anlamı için bunlar, çok mübalâğalı kıymet izafe edilen asfalt ve kanalizasyondan çok daha önemli ve esaslı şeylerdir². Kâfi derecede geniş bir saha üzerinde kurulmuş küçük bir şehirde asfalt olmıyan bir cadde üzerinde inşa edilmiş tek ailenin oturmasına mahsus bahçeli bir ev, kanalizasyonsuz olsa bile, umumî olarak büyük bir şehrin asfalt bulvarında inşa edilmiş her türlü konforu haiz bir bodrum ve çatı arası meskeninden çok daha sıhhidir. Başta gelmesi lâzım olan şey, ışık, hava, güneş ve genişlik kelimeleriyle hulâsa edilebilen yeni şehirciliğin esas prensiplerine doğru bir tarzda riayet etmektedir. "Konfor," ise ancak bunlardan sonra aranır.

Yeşil saha ve hava alma yerleri de doğrudan doğruya meskenle ilgilidir. Bu sahaların doğrudan doğruya ilk plânda tesbit edilmesi ve uygun bir şekilde tevzi edilmesi lâzımdır. Burada da nüfus başına şu kadar metre küp yeşil saha ayrılır gibi el kitaplarının verdiği şematik kaidelerden itina ile sakınılmalıdır. Ziraat için kullanılan sahalardan, hususiyetle ev bahçeleri ve bağlar (karakteristik bir misâl vermek için Kayseri civarındaki dağlarda mevcut yazlık bahçeler), şehri daima masraf yapmağa zorlıyan boş sahalardan tasarruf etmeğe yardım edebilir. Umumî olarak ve her yerde riayet edilecek şu kaide konabilir: Şehir plânında şehir içine kadar uzanacak şerit şeklinde yeşil sahalardan, bütün şehir sahasına iyi tevzi edilmiş küçük parklar (çocuk oyun yerleri, çocuk arabaları için yakın olmak şartıyla) bulunmalı ve bütün imkânlardan hakkıyla faydalanılmış olmalıdır. Vahşice büyüyen Amerikan şehirlerinde zenginlerin arzusuyla deniz ve sahil yolunun binalarla kapatılması kadar çirkin ve haklı olarak en şiddetli şikâyetleri mucip bir günah, şehir yapıcılığı tarihinde işlenmemiştir (meselâ Los Angeles'da). Mezarlıklar yeşil sahaya dahil edilebilir ve edilmelidir de; bu sebeple mezarlıklar fazla uzaklarda olmamalıdır. Nisbeten kısa bir yürüyüşten sonra herkesin, şehrin bir noktasından, gölgeli yollardan, promenadlardan veya birbirleriyle bağlı yeşil sahalardan geçmek suretiyle öbür noktaya varabilmesi gaye olmalıdır. Bugün Avrupa'da öyle şehirler vardır ki geçmişte işlenen bütün hatalara rağmen sistematik bir çalışma ile bu gayeyi hemen hemen tamamıyla tahakkuk ettirmiş bulunmakta-

² Tabii olarak Kanalizasyon çok kıymetli ve büyük şehirler için kaçınılmaz bir zarurettir. Plân yapılırken daima istikbaldeki kanalizasyon nazari itibara alınmak icap eder. Fakat bunsuz sıhhi bir şehir olamayacağını zan etmek tamamiyle yanlıştır. Bak: yabaneî şehir haberleri, Belediyeler dergisi sayı 76, s. 59. Büyük şehir hayatının göze çarpar konfor ihtiyaçlarına lüzumundan fazla kıymet vermek, sosyal siyaset bakımından çok daha önemli bulunan bir takım vazifelerden insanı kolaylıkla ayırır.

dır. Burada tasarruf esasından uzaklaşmak mecburiyeti de yoktur.

Ne mesken sahaları, ne yeşil sahalar veya iş mntakaları (endüstri) için mutlak surette iyi toprağın kullanılmasına ihtiyaç yoktur. Bilâkis plân yapılırken iyi toprağın ziraat sahaları için ayrılmasına dikkat olunmalıdır. Her şehirde ziraat işleri, pazarın yakınlığı ve çıkardığı mahsulü (süt, süt mamulâtı, sebze, meyva ilh.) satmak imkânları dolayısıyla tercih edilmiş bir mevkiye maliktir. Bu mevki, şehir plânı yapılırken iyi toprak ayrılması ve diğer maksatlar için verimsiz toprak bırakılması sayesinde ziraate hususî bir önem verilmesini haklı kılmaktadır. Böylece aşıkârdır ki her yerde bulunması icabeden fidanlıklar, yalnız lüks ihtiyaçlara değil, fakat aynı zamanda kalite itibariyle yüksek ziraat mahsulleri yetiştirmeğe hizmet etmelidir.

İnsan meskeni ile iş mntakaları arasını bağlayan münakale işinin bir kül olduğu nihayet bugün kabul olunmaktadır. Hemen her memlekette kanunlar, hiç olmazsa muhtelif münakale vasıtalarının kontrol ve koordinasyonunun devlet eline geçmesine doğru gitmektedir. Bundan dolayı demiryollarının plânlarını kendi başlarına yaptıkları, tayyare seferlerinin de tevazünsüz bir şekilde inkişaf ettiği ve şehirler içinde münakale tekniği ve umumî münakale ihtiyaçları gözetilmeksizin hareket olunduğu devrin geçmesi temenni edilir. Şehirler için münakale işlerinin en önemli unsuru olan caddeler yapılırken riayet edilmesi lâzımgelen ana prensip, münakale nevilerinin sürate göre birbirinden ayrılmasıdır. Bundan dolayı ayakla yürüyenlerle, bisiklet, tramvay ve otomobil yolcularına mahsus ayrı ayrı geçitler tahsis edilmelidir. Şehri bir baştan bir başa katedecek uzak münakale yollarını şehrin mesken mntakalarına hiç uğratmamalıdır. Cephe hattının karşılıklı mesafesinin büyüklüğü kâfi derecede ise mesken mahallelerinde 3.5 metreye kadar genişlikte bu caddeler maksadı bol bol temin eder. Bundan dolayı bütün modern şehir plânlarında mesken mntakalarındaki caddelerin dar, fakat karşılıklı evler arasındaki uzaklığın geniş tutulduğu görülür. Eskisi gibi hiç bir zaman tabii vaziyet ve münakale kesafeti katiyen nazarı itibare alınmaksızın satranç tahtası şeklinde aynı genişlikte caddelerle şematik şehir plânları yapılmamalıdır³. Arazinin tabii hatalarına uyularak sun'î düz çizgilerle gözü yormaksızın ana münakale damarları, eski hatları takip etmeli ve daima iktisadî şartlar ve ihtiyaçlarla bağlı bulunmalıdır. Aynıyle mesken mntakalarında olduğu gibi bir baştan öbür başa geçen münakale küçük şehir ve kasabalardan da uzak tutulmalıdır. Münakaleyi şehrin kenarı boyunca geçirmek doğru olur. Haklı olarak bazı şehirlerde eski surlar bu maksat için kullanılabilir bir hale sokulmuştur. Şehir dahili münakale

³ Böyle eski şema plânının insanların emniyeti bakımından ne kadar tehlikeli olduğu hakkında yukarıda adı geçen « Şehir plânında iktisadî kaideler » başlıklı makalemde eski Floransa şehir plânını misal olarak gösterdim. Fuzulî her köşede ölüm, bir nakil vasıtası kazası şeklinde fırsat beklemektedir.

şebekesini bu uzak münakale ile bağlamak daima kolaylıkla mümkündür. Avrupa'yı yakında sık bir ağ şeklinde kaplıyacak olan yeni otostatlar yapılırken doğru olarak bu prensip takip edilmiştir.

Önemi gittikçe artmakta olan şehir aşırı münakale (civardaki köylerle otobüs münakalesi) ye şehir plânında gereği kadar yer verilmelidir. Yalnız tren istasyonlarına (yolcu ve eşya istasyonları ayrı ayrı olmak üzere) değil, fakat harpten sonra her memlekette olduğu gibi Türkiye'de de çok gelişecek olan köy-şehir münakalesi için yine istasyonlara ihtiyaç vardır. Bilhassa şehir plânında ve inşaatta köy ile şehir arasındaki farkları mümkün olduğu kadar ortadan kaldırmak hedefimiz olduğundan bu istasyonların ehemmiyeti o nisbette fazladır.

Böylece istikbalin şehirleri, sıhhi çalışma, sıhhi oturma ve bol bol şifa imkânlarını ihtiva eden yerler olarak görülmektedir. Tıpkı bir bahçeye yerleştirilmiş ev gibi şehir de tabii manzaranın içine gömülmelidir. Eskiden olduğu gibi bu manzarayı şehir, çirkinliği ile bozmalı, bilâkis güzelliği ve ahengi ile canlandırmalıdır. Eski neslin âksine olarak yeni şehrin insanı, artık tabiattan uzak değil, tersine tabiata dönmüş olacak, büyük şehrin taş yığnında yaşamış insandan çok daha başka bir tarzda yurduna bağlı kalacak, daha mesut ve verimli bir hayat sürebilecektir.

Bunun tahakkuk ettirilmesini muazzam masraflara bağlı ve bu yüzden bir hayal olduğu zannına düşmek doğru değildir. Yeni ameliye eskisinden çok daha ucuzdur. Buna karşılık yeni tarz hepimizi bir çok sefalet ve ihtiyaçlardan kurtarır; sıhhatli ve çok daha fazla iş görme kabiliyetine malik bir nesil yetiştirir. Bu daha iyi ameliyenin meyvelerinden hepimiz faydalanacağız: millî istihsal kudreti artacak ve bu doğrudan doğruya veya vasıta ile neticede bize yarayacaktır. Buna mukabil yığılmakta olan zahiri arsa servetinden belki de feragat etmek zorunda kalacağız. Fakat buna katlanmak kabil olacaktır. Çünkü bu zahiri servet hakikatte millî servetin zararına olarak meydana gelmektedir.

Doğru bir plâna göre ve sıhhi bir şekilde kurulacak bir şehir için zaruri olan masraf, her bakımdan eskisine nisbetle daha azdır. Avrupa'da geçmişte yapılan hataların tamiri için her sene milyonlar sarfedilmektedir. Yeni plânlarda da bir takım hataların mevcut olacağı tabiidir. Çünkü insanın gelecekteki imkân ve ihtiyaçları tahmin ve takdirde aldanmamasına imkân yoktur. Fakat bu hataları kolaylıkla ve daha az bir masrafla tashih etmek imkânını yaratmak yeni şehir plânının mahiyeti iktizasındandır.

IV.

Yeni şehir yapıcılığından geniş ölçüde psikolojik ve sosyolojik neticeler beklemek mecburiyetindeyiz. "Büyük, muazzam, muhteşem, bir

A. Ü. D. T. C. Fakültesi Dergisi F : 11

defaya mahsus ilh., gibi kelimelerle ifade edilen mübalağalı anlam, geçmiş, senelerin artık ciddi alınmaması icabeden hastalıklarından başka bir şey değildir. Bugün her türlü ölçü ve makul nisbetten mahrum hayalî plânlar şeklinde karşımıza çıkan bu düşünce tarzına artık tahammülümüz yoktur. Yüz bin nüfuslu bir şehir için 150, 108, 98 metre genişliğinde caddeler marazî yol şaşırmalarından başka birşey değildir. Bu büyüklüklerin teşkil ettiği sonsuzlukta insan kendini kaybeder, kendisini ezen büyüklerle hiç bir bağ ve münasebeti olmayan bir atom menzilesine iner. Hiç bir zaman unutulmaması lâzımgelen Camillo Sitte'nin eseri bir çok misâllerle bu hakikati en iyi bir şekilde bize göstermektedir.

Onun daha ziyade estetik görüş tarzını tamamlamak için denebilir ki büyük şehrin sonsuz taş çöllerinde insanın kendini kaybetmesinin önüne geçmek lâzımdır. Büyük şehirlerde de bir birlik teşkil edecek şekilde küçük mntakalar meydana getirilmeli ve bu suretle insana, kabî bir his olan komşuluk duygusuna dönmek imkânı verilmelidir. Amerikalılar bunu anlamışlardır ve "units," den bahsetmektedirler. Geçen harpten sonra Berlin civarında meydana getirilen hava, güneş, su ve ormanların içine gömülmüş böyle büyük iskân birliklerinde, hiç bir resmî vazifem olmaksızın sırf derunî bir ihtiyaçla iştirâk ettiğim bir kaç yaz veya hasat bayramı intibalarını en canlı hatıralar olarak saklamaktayım. Burada insanın insiyakî ve tamamiyle tabii olan hemcinsleriyle komşuluk hissi tatmin edilmektedir. London - City'nin taş yığınları, yahut Berlin'in eski çirkin iş mahalleleri bırakılarak Londra'nın L. C. C. iskân sahasında veya Berlin'in Zehlendorf ve Britz mntakalarında bir seyahat yapılsın. Eğer seyyah tamamiyle kör değilse görecektir ki şehir yapıcılığı, bazı mimar ve idare adamlarını alâkadar eden sırf teknik bir iş değildir. Buralarda yeni bir hayat ve zaman tarzı görülür. Bu, çok fazla süratli "terakki," dolayısıyla biraz çığırından çıkmış, tabii ve insanî hislere yabancılaşmış olan zamanımızın sosyal ve psikolojik bakımlardan tekrar sıhhat kazanmasına çok yardım eder. Şüphesiz ki iş yalnız plânla bitmez. Şehirler yalnız plânlar yapmak değil, fakat aynı zamanda inşaat yapmak ta mecburiyetindedir. Büyük halk kütlelerinin meskenlerini bina etmekte eski bir metot olan hususî teşebbüs ve apartman inşaatının kâfi gelmediği çoktan anlaşılmıştır. Komün veya daha doğru olarak kooperatif (komünün yardımlarıyla) vasıtalarıyla mesken inşası ön plâna alınmalıdır. Eski tarzda hususî inşaat, şehirlerimizin merkezlerinde, ticaret ve endüstri mahallelerinde zengin bir faaliyet sahası kalabilir. Fakat asıl mesken inşasını, şehir yapıcılığı ihtiyaçlarını ve zaruretlerini daha iyi bir tarzda ele alabilecek olan mesul makamlara bırakmak lâzımdır. İyi zamanlarında eski şehir yapıcılığı tarzının muvaffakiyeti, muayyen bir birlik yaratabilmesindedir. Bugün de aynı kaide caridir. Ana münakale caddelerinden uzak ve tabiata yakın yeni mesken mahallelerinde müttehit bir mimarî uslu, sanatkârane bir tarzda vücade getirilecek meydanlarla imtizaç

etmeli, hep birden ahenkli bir birlik teşkil etmelidir. Böyle müttehit bir inşaatın temin ettiği iktisadi faydaları bu yazıda incelemek istemiyoruz. Hulsa olarak diyeceğiz ki iktisadi sebepler dolayısıyla de böyle bir birlik teşkil edecek Şehir semtleri meydana getirmek katiyen zarurtdir. Her halde vasati olarak 10 senelik bir amorti müddeti ve bu ılınca hesaba göre tayin edilmiş fahiŐ kira miktarı ile apartmanlar kurmak deti, her yerde nihayet ortadan kalkmalıdır. Çünkü bu det sosyal bakımdan müzmin bir kanser yarasıdır. Bugün ne Şehir idareleri ne de devlet bu ağır mesuliyetten kendini kurtaramaz. Harpten sonra tahrip edilmiş Şehirlerimizin yeniden kurulmasında böyle bir fenalığın tekrar iŐlenmesini tasavvur bile etmeğe artık uyanmıŐ olan sosyal vicdan hiç bir zaman müsaade etmiyecektir.

Hasılı Şehir yapıcılığı da zamanımızın sosyal cereyanından uzak kalamıyacaktır. Eski bir devri kapamak ve bir yenisine kapıyı açmak için teknik, sosyal, psikolojik ve sosyolojik zaruretler bir araya gelmektedir. Teferruatta siyasi bakımdan nasıl bir Şekil gösterirse göstersin, bu yeni devir muhakkak surette *insani* bir devir olacaktır. İnsanı tekrar her Őeyin ls yapmak mecburiyeti doğacaktır. İnsanın hayat kabiliyeti, çalışma iŐtiyakı, yaŐamak iradesi ve sonra sıhhat ve güzellik mddealariyle gençlik, zarurî olarak düşünce ve hareketlerimizin merkez noktasını teşkil edecektir.

Geçmişin hakiki kıymetlerini kltmeksizin Şehir yapıcılığındaki yeni fikirlerimizle her Őeyde doğru ölçü, tabiata bağlı yurt sevgisi ve insanların birbirleri için müşterek yaratmaları anlayıŐının yeniden uyanmasına yardım etmek istiyoruz.

Bugünkü tasavvurlarımız yarının gerçekleri olacaktır.

Almancadan eviren

Dr. Bekir Sıtkı BAYKAL

Tarih Doçenti